

Charakterystyka przekładów książkowych

Umysł ludzki jest sam dla siebie jedyną rzeczywistością; nigdy poza siebie nie wykracza; i nie może napotkać nic, co by nie było w istocie swej historią i biografią.

Stanisław Brzozowski

1. *Multatuli. Osobistość jego i wybór pism*¹

Jako pierwszy polski przekład książkowy ukazała się antologia tekstów w przekładzie Marii Feldmanowej. Podstawą wyboru i tłumaczenia była niemiecka książka w przekładzie Wilhelma Spohra: *Multatuli. Auswahl aus seinen Werken in Übersetzung aus dem Holländischen, eingeleitet durch eine Charakteristik seines Lebens, seiner Persönlichkeit und seines Schaffens* (Minden 1899). Cenzura rosyjska zezwoliła na publikację 9 marca 1901 roku. Tytuł wszedł na rynek w tym samym roku, ale – jak na to wskazują inne przykłady – zapewne dopiero po jakimś czasie². Stąd wniosek, iż Feldmanowa dokonała swojego przekładu na przełomie 1900 i 1901 roku, a więc dość szybko po ukazaniu się *Auswahl* Spohra.

Publikację poprzedza wstęp, który w istocie jest wiernym tłumaczeniem wstępu Spohra. Feldmanowa dokonała tu i ówdzie skrótów, pozostawiając jednak (poza kilkoma inwersjami) nienaruszoną całościową kompozycję prezentacji życia i twórczości pisarza. Usunęła natomiast liczne fragmenty szczegółowe, jak przedstawienie kariery Dekkera w Indiach oraz jego dalszych losów w Europie (miejsca pobytu, stanowiska, daty); niekiedy też wyrugowała odautorskie komentarze Spohra lub długie cytaty z *Maksa Havelaara*, po które sięgał niemiecki tłumacz w celu zilustrowania swoich tez. Warto nadmienić, że Spohr dał w swoim wstę-

¹ Wykorzystana literatura przedmiotu: Kmiecik 1989; *Literatura polska...* 1984-85; Mlekicka 1987; Tazbir 1961; Treichel 1972.

² W warszawskiej „Książce. Miesięczniku Poświęconym Bibliografii Krytycznej” omówiono przekład Feldmanowej w numerze czerwcowym.

pie synopsis powieści, którego jednak nie można sprowadzić do streszczenia jako takiego, zawiera ono bowiem dość obszerne cytaty, umożliwiające wstępne zapoznanie się z charakterem i stylem powieści. Także układ tych fragmentów został przez Feldmanową zachowany.

Od strony 78 antologii polskiej zaprezentowano już tylko przekłady. Były to fragmenty kilku utworów: *Maksa Havelaara, Listów miłosnych, Rozmów japońskich, Studiów o milionach* oraz *Idei*.

Książka *Multatuli. Osobistość jego i wybór pism* ukazała się jako bezpłatny dodatek popularnonaukowy do „Przeglądu Tygodniowego”. Dla osób, które nie prenumerowały pisma, cena wynosiła 50 kopiejek.

Redakcja pisma „Przegląd Tygodniowy” należała na przełomie XIX i XX wieku do tych zespołów prasowych, które oprócz wydawania czasopism, odbitek i różnych dodatków zajmowały się także wydawaniem książek tak jak odrębna oficyna. W ten sposób w latach 1878-1914 różne polskie wydawnictwa prasowe opublikowały 1401 pozycji, co stanowi 6,8% całości produkcji książkowej w tym okresie! Wśród nich redakcja „Przeglądu Tygodniowego” zajmuje pozycję czołową. Wydawnictwo to opublikowało 215 książek, a właściciel i redaktor naczelny Adam Wiślicki (1836-1913) ma dodatkowo na swym koncie jeszcze 42 pozycje wydane własnym sumptem. Redagowany przez niego w latach 1866-1905 „Przegląd Tygodniowy” należał, obok „Prawdy” i „Wędrowca”, do czołowych społeczno-kulturalnych pism warszawskich. Jako pierwsze polskie pismo opowiedziało się ono za pełną emancypacją kobiet, wykształceniem i pracą zarobkową dla nich, było też wyrazicielem laickich programów światopoglądowych i demokratycznej myśli społecznej. Od powstania „Przeglądu Tygodniowego” zwykło się też datować narodziny pozytywizmu warszawskiego. W okresie działalności Wielkiego Proletariatu w dodatku miesięcznym „Przeglądu Tygodniowego” swoje prace zamieszczali nawet – traktowani jako sojusznicy – S. Krusiński (jeden z pierwszych propagatorów marksizmu w Polsce) oraz L. Krzywicki (popularyzator socjalizmu). Sam Wiślicki był w pełnym tego słowa znaczeniu działaczem oświatowym: w 1878 roku zainicjował serię „Wydawnictwo Dziel Tańszych”, które było pierwszą na ziemiach polskich próbą popularyzacji arcydzieł literatury światowej wśród najszerzych warstw czytelniczych. Był redaktorem *Podręcznej encyklopedii powszechnej* (zob. rozdział IV). W swoich publikacjach, odznaczających się jasnością wyводу i polemiczną pasją, prezentował się jako popularyzator nauki i zwolennik utylitaryzmu literatury.

Autorką antologii była Maria Feldmanowa (1874-1953), z domu Kleinman, żona znanego krytyka Wilhelma Feldmana (1868-1919). Po ślubie w 1898 roku małżeństwo zamieszkało w Krakowie. W okresie, gdy Wilhelm redagował „Krytykę”, Maria była nieoficjalnym sekretarzem pisma. Następnie, aż do lat pięćdziesiątych, pracowała jako tłumaczka. Przetłumaczyła, głównie z niemieckiego i angielskiego, m.in. dzieła (podaję chronologicznie): T.H.H. Caine’a, J. Wassermann, R. Kiplinga, O. Wilde’a, R.W. Emerson, H. Ibsena, J. Ruskina, G. de Maupassanta, D. Defoe, J. Burckarda, T. Hardy’ego, M. Twaina, Ch. Dickensa.

